

Asist. univ. dr. cj. Andreea CORSEI

DREPT PENAL. PARTEA GENERALĂ

**Teoria sancțiunilor, individualizarea pedepselor
și răspunderea penală**

– Curs universitar –

CUPRINS

ABREVIERI.....	5
CUVÂNT-ÎNAINTE	7
I. ANSAMBLUL SANCTIUNILOR DE DREPT PENAL. SANCTIUNILE DE DREPT PENAL APLICABILE PERSOANEI FIZICE.....	9
I.1. Pedepsele. Generalități	11
I.1.1. Pedepsele. Noțiuni și caracterizare de ansamblu	13
I.1.2. Pedepsele aplicabile infractorului (major) persoană fizică.....	14
I.1.2.1. Pedepsele principale aplicabile infractorului (major) persoană fizică	15
I.1.2.1.1. Detențiunea pe viață	16
I.1.2.1.2. Închisoarea.....	18
I.1.2.1.3. Amenda penală	21
I.1.2.2. Pedepsele complementare aplicabile infractorului (major) persoană fizică	25
I.1.2.2.1 Interzicerea exercitării unor drepturi	27
I.1.2.2.2. Degradarea militară	31
I.1.2.2.3. Publicarea hotărârii definitive de condamnare	33
I.1.2.3. Pedepsa accesorie	35
I.1.3. Extrase de practică obligatorie în materia pedepselor.....	38
I.2. Individualizarea răspunderii penale (individualizarea pedepselor <i>lato sensu</i>).....	41
I.2.1. Individualizarea judiciară a pedepselor (criterii generale)	43
I.2.2. Regimul circumstanțelor generale de atenuare și de agravare a răspunderii penale.....	46
I.2.2.1. Circumstanțele generale atenuante. Efecte.....	49
I.2.2.2. Circumstanțele generale agravante. Efecte.....	52
I.2.2.3 Concursul între cauzele de atenuare și/sau agravare a pedepsei. Efecte	57
I.2.2.4. Extrase de practică obligatorie în materia unor cauze de atenuare sau agravare a răspunderii penale.....	59
I.2.3. Individualizare judiciară a stabilirii/aplicării/executării pedepsei.....	60
I.2.3.1. Renunțarea la aplicarea pedepsei.....	63
I.2.3.2. Amânarea aplicării pedepsei.....	66
I.2.3.2.1. Extrase de practică obligatorie în materia instituției amânării aplicării pedepsei	71
I.2.3.3. Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere	72

1.2.3.3.1. Extrase de practică obligatorie în materia instituției suspendării executării pedepsei sub supraveghere.....	76
1.2.4. Liberarea condiționată.....	78
1.2.4.1 Extrase de practică obligatorie în materia liberării condiționate	83
II. REGIMUL DE SANCTIIONARE A INFRACTORILOR MINORI	87
II.1. Măsurile educative. Caracterizare generală	89
II.2. Regimul măsurilor educative neprivative de libertate	91
II.2.1. Stagiul de formare civică	94
II.2.2. Supravegherea.....	97
II.2.3. Consemnarea la sfârșit de săptămână.....	100
II.2.4. Asistarea zilnică	103
II.3. Regimul măsurilor educative privative de libertate	106
II.3.1. Internarea într-un centru educativ	109
II.3.2. Internarea într-un centru de detenție	112
II.4. Particularități privind individualizarea măsurilor educative	115
II.4.1. Pluralitatea de infracțiuni. Forme de manifestare compatibile cu starea de minoritate a infractorului	118
II.4.2. Efectele cauzelor de atenuare și agravare asupra măsurilor educative	122
II.5. Extrase de practică penală obligatorie în materia regimului de sanctiionare a infractorilor minori	126
III. MĂSURILE DE SIGURANȚĂ	129
III.1. Măsurile de siguranță caracterizate general.....	129
III.2. Categoriile de măsuri de siguranță	132
III.2.1. Măsurile de siguranță având caracter medical	133
III.2.1.1. Obligarea la tratament medical	135
III.2.1.2. Internarea medicală.....	137
III.2.2. Interzicerea ocupării unei funcții sau a exercitării unei profesii.....	140
III.2.3. Confiscarea specială	143
III.2.4. Confiscarea extinsă.....	146
III.3. Extrase de practică obligatorie în materia măsurilor de siguranță.....	150
IV. RĂSPUNDEREA PENALĂ ȘI ÎNLĂTURAREA EI.....	153
IV.1. Noțiunea și principiile de bază	153
IV.2. Cauzele care înlătură răspunderea penală.....	156
IV.2.1. Amnistia	156
IV.2.2. Prescripția răspunderii penale.....	159
IV.2.2.1. Extrase de practică obligatorie în materia prescripției răspunderii penale.....	164
IV.2.3. Lipsa plângerii prelabile. Retragerea plângerii prelabile	166

IV.2.3.1. Extrase de practică obligatorie în materia lipsei/retragerii plângerii prelabile	170
IV.2.4. Instituția împăcării.....	171
IV.2.4.1. Extrase de practică obligatorie în materia împăcării	175
IV.2.5. Medierea în latura penală a anumitor cauze penale.....	175
IV.2.5.1. Extrase de practică obligatorie în materia instituției împăcării și a instituției medierii	178
V. CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ SAU MODIFICĂ EXECUTAREA PEDEPSEI.....	180
V.1. Grațierea	181
V.1.1. Extrase de practică obligatorie în materia instituției grațierii	185
V.2. Prescripția executării sancțiunilor penale	185
V.2.1. Prescripția executării pedepsei.....	185
V.2.2. Prescripția executării măsurilor educative	190
V.2.3. Extrase de practică obligatorie în materia prescripției executării pedepsei	193
VI. CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ CONSECINȚELE CONDAMNĂRII	195
VI.1. Reabilitarea în cazul persoanei fizice	197
VI.1.1. Reabilitarea de drept.....	200
VI.1.2. Reabilitarea judecătorească	203
VI.1.3. Efectele reabilitării în cazul persoanei fizice.....	206
VI.1.4. Extrase de practică obligatorie în materia reabilitării.....	210
VII. RĂSPUNDEREA PENALĂ A PERSOANELOR JURIDICE.....	212
VII.1. Generalități.....	212
VII.2. Pedepsele aplicabile persoanei juridice.....	217
VII.2.1. Pedepsa principală aplicabilă persoanei juridice	219
VII.2.2. Pedepsele complementare aplicabile persoanei juridice	222
VII.3. Particularitățile unor instituții generale de drept penal în raport de persoana juridică – subiect activ al infracțiunii	226
VII.3.1. Persoana juridică și pluralitatea de infracțiuni	226
VII.3.2. Persoana juridică și circumstanțele generale atenuate sau agravante.....	229
VII.3.3. Persoana juridică și unele cauze de înlăturare a răspunderii penale.....	232
VII.3.4. Persoana juridică și cauzele de înlăturare sau modificare a executării pedepsei	233
VII.3.5. Reabilitarea persoanei juridice	236
BIBLIOGRAFIE	239

I. ANSAMBLUL SANCTIUNILOR DE DREPT PENAL.

SANCTIUNILE DE DREPT PENAL APLICABILE PERSOANEI FIZICE

Sistemul sancționator consacrat de dreptul penal cuprinde pedepsele, măsurile educative și măsurile de siguranță, reunite sub denumirea generică de sancțiuni de drept penal. Reglementarea acestora ocupă un loc central în arhitectura Părții generale a dreptului penal, sancțiunile constituind una dintre instituțiile fundamentale ale acestei ramuri de drept, în strânsă legătură cu infracțiunea și răspunderea penală.

În cadrul acestei categorii generale se impune însă realizarea unei distincții între sancțiunile de drept penal și sancțiunile penale propriu-zise. În această din urmă categorie se înscriu pedepsele și măsurile educative, întrucât aplicarea lor constituie o consecință a angajării răspunderii penale ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni. Existența unei infracțiuni reprezintă, prin urmare, premisa necesară pentru aplicarea unei pedepse sau pentru luarea unei măsuri educative.

Regimul juridic al măsurilor de siguranță este diferit. Acestea aparțin categoriei sancțiunilor de drept penal, fără a constitui sancțiuni penale în sens strict, deoarece dispunerea lor nu reprezintă o consecință a răspunderii penale. Potrivit art. 107 alin. (2) C. pen., măsurile de siguranță pot fi luate chiar și în situația în care fapta săvârșită nu constituie infracțiune, fiind suficientă existența unei fapte prevăzute de legea penală și nejustificate, în condițiile stabilite de lege. Această particularitate evidențiază autonomia funcțională a măsurilor de siguranță în raport cu mecanismul răspunderii penale.

Pedepsele reprezintă sancțiunile penale aplicabile persoanelor care răspund penal pentru infracțiunile săvârșite. În cazul persoanelor fizice majore, cadrul general al pedepselor este reglementat de art. 53-55 C. pen. și de dispozițiile subsecvente, în timp ce răspunderea penală a persoanei juridice și sancțiunile corespunzătoare acestora sunt reglementate prin art. 136 și urm. C. pen. Din perspectivă istorică și conceptuală, pedeapsa reprezintă sancțiunea penală tipică, fiind legată de însăși formarea și individualizarea dreptului penal ca ramură distinctă a sistemului juridic. Legătura poate fi observată inclusiv la nivel terminologic, noțiunea de pedeapsă fiind asociată termenului latin *poena*, utilizat pentru a desemna ideea de sancțiune și de suferință impusă ca reacție față de conduita ilicită.

Aplicarea unei pedepse presupune în mod necesar constatarea existenței unei infracțiuni și angajarea răspunderii penale a persoanei care a săvârșit-o. Simpla împrejurare că o conduită corespunde descrierii unei fapte prevăzute de legea penală nu permite, prin ea însăși, aplicarea unei pedepse. Pentru existența infracțiunii trebuie îndeplinite cerințele prevăzute de lege, inclusiv cele referitoare la caracterul nejustificat și imputabil al faptei.

Funcțiile pedepsei reflectă caracterul complex al reacției statului față de săvârșirea infracțiunii. Dimensiunea coercitivă a acesteia se exprimă prin privațiunile sau restricțiile inerente executării sancțiunii, în timp ce finalitatea preventivă și educativă urmărește orientarea conduitei persoanei condamnate către respectarea valorilor ocrotite de legea penală

și facilitarea reintegrării sale în societate. În acest mod, pedeapsa trebuie înțeleasă în cadrul mai larg al finalităților urmărite prin politica penală contemporană.

În cazul persoanelor fizice minore care răspund penal, sistemul sancționator este construit în jurul măsurilor educative, reglementate de art. 115 și urm. C. pen. Acestea constituie sancțiuni penale specifice minorității și intervin ca urmare a angajării răspunderii penale a minorului pentru infracțiunea săvârșită. Legiuitorul a optat astfel pentru un regim sancționator distinct, adaptat particularităților persoanei aflate în proces de formare și necesității de a acorda prioritate finalității educative. Privite din perspectiva funcției pe care o îndeplinesc în sistemul sancționator, măsurile educative reprezintă pentru infractorul minor corespondentul sancționator al pedepselor aplicabile infractorului major, fără ca între cele două categorii să poată fi stabilită o identitate de regim juridic sau de finalitate. Disponerea unei măsuri educative presupune existența unei infracțiuni săvârșite de un minor care răspunde penal. În consecință, constatarea unei simple fapte prevăzute de legea penală nu este suficientă pentru aplicarea unei asemenea sancțiuni. Caracterul specific al măsurilor educative rezultă cu precădere din finalitatea lor. Acestea urmăresc formarea unei conduite conforme exigențelor ordinii juridice și favorizarea procesului de reintegrare socială a minorului. Elementul coercitiv nu este absent, îndeosebi în cazul măsurilor educative privative de libertate, însă el trebuie analizat în raport cu funcția educativă care justifică existența unui regim sancționator distinct pentru infractorii minori.

Măsurile de siguranță, reglementate de art. 108 și urm. C. pen., completează sistemul sancțiunilor de drept penal, având o natură și o finalitate diferite de cele ale pedepselor și măsurilor educative. Acestea pot fi dispuse față de persoana care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și nejustificată, atunci când sunt întrunite condițiile stabilite de lege. Rațiunea lor constă în înlăturarea unei stări de pericol și în prevenirea săvârșirii unor noi fapte prevăzute de legea penală. Tocmai această finalitate preventivă explică faptul că măsurile de siguranță nu sunt condiționate de angajarea răspunderii penale și, în consecință, nu presupun în toate situațiile existența unei infracțiuni. Fapta poate fi neimputabilă autorului, fără ca această împrejurare să excludă posibilitatea dispunerii unei măsuri de siguranță, dacă sunt îndeplinite cerințele legale. Elementul determinant îl constituie existența stării de pericol pe care legea urmărește să o înlătore.

În principiu, măsurile de siguranță pot opera în raport cu persoana fizică, indiferent dacă aceasta este majoră sau minoră, iar în cazurile permise de lege pot privi și persoana juridică. Regimul lor juridic confirmă astfel distincția fundamentală dintre răspunderea penală, care presupune săvârșirea unei infracțiuni imputabile persoanei, și mecanismele preventive prin intermediul cărora dreptul penal urmărește înlăturarea unor stări de pericol relevante pentru valorile protejate de lege.

În concluzie, sancțiunile de drept penal constituie categoria generală, în interiorul căreia pedepsele și măsurile educative au natura unor sancțiuni penale propriu-zise, fiind legate de angajarea răspunderii penale, în vreme ce măsurile de siguranță își justifică aplicarea prin necesitatea înlăturării unei stări de pericol. Delimitarea acestor categorii prezintă o importanță deosebită pentru înțelegerea sistemului sancționator și constituie punctul de plecare pentru analiza distinctă a regimului juridic aplicabil fiecăreia.